

riam Resurrectionis, quam ceu fundatum nostrae Religionis ascensus Christi, descensus Spiritus sancti, mira per universum fidei Christianæ propagatio, et eventa post mortem Christi omnia demonstrarunt? Vates tibi sum: excidio Jerosolymæ et Judeorum exterminio involvendus es, et supremus vindex suea Religionis ridebit in interitu sui derisoris.

De Hebd. DANIELIS et prophetia JACOBI, vide HUETIUM in Demonst. Evangel. prop. IX. c. 8. LAMY in Apparatu Chronolog. P. II. c. 3. Item, *Preuves de la Religion*, P. III. art 2. P. FRANC. WIDDENHOFER S. J. P. I. Tom. II. de sacra Scriptura. P. THOM. HOLZKLAU S. J. Instit. Theolog. de Deo Incarn.

SECTIO V.

RELIGIO CHRISTIANA MIRIFICE PER UNIVERSUM PROPAGATA ET CONSERVATA.

§ I. PRÆCOGNITA.

I. Si Theista (quod nemini sensato, nec sibi persuadet) Prophetiarum ac Miraculorum omnium fidem impudentissime abneget; huic belle Augustinus: « Tametsi nec Prophetæ oraculis, nec miraculis Apostoli Christianæ Religionis veritatem demonstrassent; hoc unum nobis grande miraculum sufficit, quod terrarum orbis sine ulla miraculis crediderit »; hoc est, quod resipuerit orbis sive ab idolorum cultu, sive a legalium observantia, nec resipuerit credendo solum, sed novum vitæ genus cœperit in lacrymis, in humilitate, in pœnitentia, in castitate, in constanti simul et placida injuriarum, cruciatuum ac mortis etiam perpessione. Si Judei abhorreant a Christiana Religione, eo quod Christiani (prout in suis libris sepius conquisti sunt) nullos Prophetas, nulla miracula, nullas rerum mirabiles habent conversiones, tametsi Christum magnum Regem et magnifica de Messiae triumphis illa Veteris Testamenti vaticinia predicent, nullos tamen regii munera actus recitare possint, quibus ante Christum Judeorum Respublica per tot secula gloriabatur; his longe plura et majora singularis providentiae Christi erga suam Ecclesiam, quam olim erga Synagogam, argumenta exhibemus, in effusione donorum Spiritus sancti in primos Christianos, in mirabili propagatione Evangelii, in efficacia incredibili doctrinæ Christianæ, in Martyrum constantia, in cessatione Oraculorum, in fatis Reipublicæ Judaicæ, in mortibus Cæsarum, qui persecuti sunt Religionem Christianam, in triumphis denique Ecclesie contra internos externosque hostes semper incolumis. Quæ sane beneficia Christi illis quondam genti Judaice collatis tanto sunt augustiora, quanto præstant terrenis spiritualia, tantoque illustriora, quanto terra Chanaan majus et magnificentius theatum est Orbis universus.

II. Inter innumera gravissimaque fidei impedimenta stabat, persistebat

et crescebat Christi Religio non sine prodigo omnium maximo. Christum prædicat PETRUS, et appositæ sunt in die illa animæ circiter tria milia. Alia vice quinque millia suscepserunt baptismum regenerationis. De reliquis testatur Lucas, quod creverit numerus discipulorum in Jerusalem valde, et multa etiam turba Sacerdotum obediverit Evangelio. Magis autem in dies augebatur credentium multitudo virorum ac mulierum, ut statim initio facile quindecim millia conversorum ad Christum Judeorum Baronius recenseat. Quid sancti Apostoli per universum orbem ac præprimis S. PAULUS in plurimis gentibus ad plantandam et amplificandam Christi fidem efficerint, verbis vix exprimi potest. PETRUS Ecclesiam fundavit Antiochenam ad Orientem, et versus Septentrionem Ecclesias Ponti, Cappadociæ, Bithyniæ et Illyrici; versus Meridiem Ægyptum, Arabiam, Æthiopiam et Africam Christi fide per MARCUM collustravit, cuius lucem ipse in Occidentem intulit.

Roma adeo sub dirissima tyrannie NERONIS per quadriennium, DOMITIANI per biennium, et TRAJANI per plures annos redundavit a Christianis. Atque inde ab ævo Apostolico multo magis effloruit Christi Religio altero et tertio seculo æræ Christianæ, frustra ringentibus furii Trajani, Adriani, M. Aurelii, L. Veri, et Severi, ad usque CONSTANTINUM M., a quo tandem tempore in omnium fere Regum ac Imperatorum coronis Crux Christi, antehac scandalum et stultitia, præ omnibus gemmis resplenduit. Facile igitur demonstrare est, quod ex ista Christianæ fidei propagatione ac conservatione contra Judæos et Incredulos mire eluceat Virtus Dei; maxime si spectentur Doctrina, Doctores, Media et Obstacula Christianæ Religionis.

Vide ACTA APOST. C. II. V. VI. JUSTINI Dialogum cum Tryphone. IRENEI Librum I. c. 3. TERTULLIANI Apologeticum c. 37. OROSII L. VII. c. 22. SOZONIUM L. II. c. 5.

§ II. THEMATA.

I. Doctrina Religionis Christianæ nonnisi per Omnipotentis dexteram ita propagari potuit.

PROBATIO. Religio Christiana sive in dogmatibus fidei, sive in præceptis morum e diametro opposita fuit et Paganismo et Judaismo. Attamen quæ Legem Mosaicam, pro qua multoties copiosus Judeorum sanguis profluxerat, conveltebat; quæ Deum a Judæis adorandum proponebat hominem ab iisdem Judæis probrosa nece sublatum; quæ totius gentis correxit errores circa Messiam, quem ceu potentissimum Regem et gentium Domitorem illa exspectaverat; eam Religionem tam Judæis ingratis intra paucos annos plura Judeorum millia profitebantur. Attamen Religio, quæ Polytheis unicum Numen, et Idololatri verum unius Dei cultum ita proposuit, ut simul edoceret, sacrilege impendi Dei nomen et honores Jovi, Mercurio, Apollini, Veneri et Dianæ; hos totidem fuisse monstra hominum de utroque sexu, quibus error et superstitionis templo et vota nuncupassent; eosdem æternis inferorum ignibus cremari, ubi et eorum adoratoriis sedes præparata sit, nisi præteriti temporis ignorantias et delicta pari ad crimen pœnitentia eluant. Religio, inquam, quæ arrogantibus philosophis summam animi demissionem; hominibus famæ ac divitiis inhantibus sui abnegationem et

terrenorum contemptum; pudicitiam, quæ vel ad umbram sceleris exhortat, populis ad libidinem projectis eo magis, quod ad illam suorum Numinum exemplis provocarentur; paupertatem gentibus, quæ divinos auro argentoque honores litabant; remissionem injuriarum atque inimicorum sinceram dilectionem aliud prorsus a Diis suis edoctæ nationi, efferae, indomitæ et ad quamvis offensam spumanti imperaret; inter omnes tamen gentes profecit plurimum, ut uno minus seculo eam amplexi sint Græci, Romani, Indi, et in his docti etiam ac Sapientes.

Hinc TERTULLIANUS L. contra Judæos ait: « Parthi, Medi, Elamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Armeniam, Phrygiam, Cappadociam, et incolentes Pontum, et Asiam, Pamphyliam, Ægyptum et regionem Africæ trans Cyrenem, et Romani, et Getulorum varietates, et Maurorum multi fines, et Hispanorum omnes termini, et Gallorum diversæ nationes, et Britannorum inaccessa Romanis loca, et Sarmatarum, Dacorum, Germanorum, Seytharum examina Christo subdita sunt ». Idem in Apologet. « urbes, inquit, insulas, castella, municipia, castra, tribus, decurias, forum, senatum, palatium ipsum Christiani impleverunt ». Nonne a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?

II. Praecones Doctrinæ Christianæ nonnisi divina Virtute Orbem Christo subegerunt.

PROBATIO. Erant Apostoli et Christi discipuli vere pauci, rudes, abjecti, rerum omnium egeni, et ob judaicam originem omnibus invisi: non opes, non honores, non voluptates corporeas, sed adversa omnia spondebant, et fere nihil preter ignominiam, ærumnas, crucis et mortem, quibus ipsimet omnes subiecabantur: ii tamen homines sine opibus, sine armis, sine praesidiis omnibus humanæ aut potentie aut sapientiae, contra spem omnem imis et summis, doctis et indoctis Religionem Christi ita persuaserunt, ut omni Philosophorum sapientia, omni Principum potentia, omni Ethnicorum furore, omni Inferorum rabie nequicquam præalentibus, Christi fides (Judæis scandalum et gentibus stultitia) pro unice vera agnosceretur, cum vita et sanguinis dispendio teneretur, et Idola omnia, quibus per tot secula parentes eorum litaverant, præcipitarentur, illorumque fana destruerentur, ac utrisque concileatis et protritis trophyum Crucis ceu solum adoratione dignum substitueretur. Quam igitur verissima est illa AUGUSTINI sententia: « Incredibile est, Christum resurrexisse in carne, et in cœlum ascendisse cum carne; incredibile est mundum rem tam incredibilem credidisse; incredibile est, homines ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos rem tam incredibilem tam efficaciter mundo et in illo etiam doctis persuadere potuisse... Jam ergo tria sunt incredibilia, que tamen facta sunt ». Videlicet ab illo, qui facit mirabilia solus. Veniant ex Japonia aliquot, ut Pagodam suum orbi ceu Deum obtrudant, et nescio quæ prædicent, at sine miraculis; quid demum efficient? ubi digitus Dei non est, nequicquam commovetur Orbis terrarum.

Sicut autem ratio auxiliorum nonnisi superna esse potuit ad fidem propagandam, cui Judæi pariter et Gentiles omnimode adversabantur; ita ratio quoque impedimentorum et persecutionum divinam arguit virtutem, vi-

cujus Apostoli, teste AUGUSTINO, « exigui numero per mundum disseminantur, populos facilitate mirabili convertunt, inter inimicos augmentur, persecutionibus crescunt, per afflictionum angustias usque ad terrarum extrema dilatantur »... ita ut Gentiles et Judæi, conspecta Martyrum invicta constantia in dirissimis cruciatibus, aspirante Numine ad Christi castra turmatim convolarent. « Cum enim viderent, ait LACTANTIUS, dilacerari homines variis tormentorum generibus, et inter fatigatos carnifices multam tenere patientiam; existimarent id, quod res est, nec consensum tam multorum, nec perseverantiam morientium vanam esse, nec ipsam patientiam sine Deo cruciatus tantos posse superare ».

Videantur Auc. L. XXII. de Civ. C. 5. Item Epist. olim ad Volusian. LACTANT. L. V. Instit. C. 13. Cumprimis autem gravissima S. CHRYSOSTOMI demonstratio (quod Christus sit Deus).

III. Stabilitas Religionis Christianæ per tot jam Secula eximum divinæ Providentiae prodigium est.

PROBATIO. Nihil homine et rebus humanis inconstantius, utpote quarum ex levissimis causis maximæ fiunt conversiones, et torrentis instar cum temporis fluxu abripiuntur et mutantur humana; cum igitur Religionis Christianæ institutum solum permaneat immotum, divinum esse coelestique vi contineri, necessum est. Millies et amplius imminebat Religionis nostræ ferale excidium: jamdum in sui ortu incurrebat in odium sapientum, in contemptum populi, in minas, leges, edicta, opprobria et supplicia, tum a feroci Synagoga, tum a gentilium furore intentata: nunc ab externis violente impugnata hostibus, nunc intestinis graviter commota dissidiis: quandoque ignorantia et morum depravatione quasi lue multum tabefacta in discrimen venerat; ast perstitit inconcussa, semper lassita, nunquam devicta, ita ut sanguis Martyrum semen esset Christianorum, et ex ipsis vulneribus, quæ variis temporibus Matri intulerunt perduelles filii, Ecclesia semper novas vires sumpserit. Interitura forent Regna, nisi leges Regni cederent necessitatibus; et nihilominus interierunt Regna illa omnia, quorum dominatus ad annos mille quingentos sese nunquam exporrexerit. Christi Regnum cessit numquam de rigore suarum legum (cedendo enim se conservare, nihil prodigiæ habet) et perstitit tamen persistetque inter furias Tyrannorum, contra inferorum portas, usque ad mundi finem. Quodnam esse possit divinæ in Ecclesiam procriptionis argumentum luculentius, illustrius, magnificientius?

Inde ne dicat Theista, nimis obscuram esse Ecclesiæ ac Religionis Christianæ veritatem; cum sit omnibus perspicua vel ex eo, quod, corruente quavis alia secta, ipsa in conventu visibili semper visibilis perseveret. Nec claritatem nimiam requirat; cum tametsi non sit una omnium de vera Ecclesia opinio, ea tamen itidem inclarescit ex eo, quod in hunc diem perduret Ecclesia Christi: certum namque est, quod verum perstet semper, non item falsum. Huc quadrat optimè gravissima illa oratio GAMALIELIS ad Concilium Judeorum, qui Apostolos Christum prædicantes occidere parabant: Viri Israelitæ! attendite vobis super his hominibus, quid acturi sitis: quid necessum, per mortem Apostolorum vobis procurare securitatem a

sequacibus Jesu Nazareni? nam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur; si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud: nonne ante hos dies extitit THEODAS dicens, se esse aliquem (cui consensit numerus viorum circiter quadringentorum) sed occisus est, et omnes qui credebant ei, dissipati sunt et redacti in nihilum: nonne post hunc extitit JUDAS GALILEUS, et avertit populum post se, et ipse perii, et omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt? Eodem fato corrut seipsa Christianorum secta, si Jesus illius auctor pseudopropheta fuit. Si ex illorum secta turba, ac seditiones oriri cœperint, compescerent a milite Romano; si vero optimos ea fructus proferat, vobis ipsa dictabit ratio, quod nonnisi arbor bona det fructus bonos; doctrina igitur illorum bona et a Deo esse debet.

Cum itaque per septendecim secula effluerit Christi Religio; impossibile est falli nos, si dicamus cum GAMALIELE, quod illa sit opus Dei, siquidem nec longinquitas temporis, nec hominum malignitas, nec Orci furiae illud aut potuerunt hactenus aut poterunt deinceps dissolvere: opus Dei, quod non aliis armis, quam fide, charitate, patientia, fortitudine in patiendo pro justitia, et in moriendo pro veritate stabilitum ac propagatum est; in quo uno vel maxime eluet Christi Jesu divinitas et omnipotentia. Quis enim unquam extitit exercitus, cuius in dies magis accusae vires, qui tamen ex his ipsis cædibus in dies creverit? cuinam provincie ex eo succrevit populus, quod novis in dies depopulationibus affligeretur? quæ tellus inde feracior recedebatur, quod diurnis nocturnisque tempestatibus quateretur ac devastaretur?

Erat GAMALIEL Pharisæus ac Legis Doctor, de quo vide ACTUS APOST. V. 34. De THEODA Joseph. Antiquit. L. XX. C. 2. De JUDA GALIL. idem Antiq. L. XVIII. C. 1.

Obj. I. Propagatio Evangelii orta fuit ex causis naturalibus, quarum præcipua erat enthusiasmus primorum Christianorum. Quippe ethnicus, cultor Apollinis, certus, quod nulla sit suorum Numinum adversus alios Deos zelotypia, ne cogitavit quidem, susceptis itineribus difficillimis, suaë superstitionis proselytos lucrari. Judeus divina suæ gentis electione superbus, alias etiam nationes templo Jerosolymitanô adgregare nequicquam curabat. Solus Christi assecula sui muneric esse rebatur omnes alias Religiones evertere, cuius vix quisquam ausibus obsistere sollicitus erat. En subitæ propagationis causam.

Resp. Alia omnia nos edocent historiæ. Numquid enim apud omnes idolatras certorum Numinum Religio determinata non fuit, ita ut crimen majestatis censeretur, invehere aut colere Deos alienos? numquid apud Athenienses, qui alioqui sat liberales in numero Deorum Deo etiam ignoto aras erigebant, SOCRATES morte mulctatus et PAULUS vehementer exagitatus fuit, eo quod Deos alienos obtrudere conati? Quis nescit, Judeos terra marique proselytos magno studio conquisisse; et primis Christi adoratoribus a magistratibus, a plebe, ab omnibus contradictum esse inter dirissimas persecutions? Num credibile, solum Apostolorum enthusiasmum tot tantaque naturæ, libertatis, superstitionis ac tyrannidis obstacula perrumpere potuisse, ut imis et summis, potentissimis et sapientissimis gentilium inimicam naturæ, odiosam libertati, superstitioni ac tyrannidi exitiosam Reli-

gionem tam repente, tam ubivis persuaderent; quæ etiam Religio auctorem habeat infami crucis suppicio affectum, et præcones nonnisi viros simplices, illitteratos, nullo splendore natalium spectabiles, opibus et præsidiis omnibus humanis destitutos, atque pro nova, inaudita, factu ac creditu perquam difficulti doctrina, nonnisi adversa Christi sequacibus pollicitos?

Obj. II. Nihil in hoc arduum, insolens aut stupendum, quod exterminari coeperint Paganismus et Judaismus eo tempore, quo ille refertus stultitiis ac spurciis suamet tandem absurditate opprimebatur; hic vero tot et tam foedis abusibus scatebat; uteque importabili legum et traditionum jugo a Sacerdotibus in dies aucto sui fastidium et gentibus et Judæis ingerebat?

Resp. Ecur autem non prius uteque corruit, quam Christi fides annuntiaretur? Ut per tot jam secula incanuerat idolatria, sic tanto etiam tempore non defuerunt sapientes, qui idolatriæ vesaniam perspicerent. Judæis autem qua ratione sua Religio videretur stulta et inutilis, quam sibi a Deo traditam prædicabant? qua ratione onus legum refugerent, quod ipsimet continuo aggravabant; et tametsi jam Christiani facti, suæ etiamnum Légis antiquæ observantiam optabant jungere Legi Christianæ? Nec constat gentiles unquam adversus sacrificiorum aut avaritiam aut sævitiam fuisse contestos. Et vero, si suam utriusque Religionem pertæsi; ecur Christianam tam cito et tam constanter amplectentur, quæ Judæis et Gentilibus tam circa corporis et sensuum commoda externa, quam circa internos affectus et cordis puritatem quædam graviora præciperet ac prohiberet, quam erant Judæis sua lex, et sui ritus ac sacrificia Ethnicis; quibus cæteroquin persuasum, vivere licet, prout libet? Demum nonne etiam Religio Christiana accusatur a Theistis ceu rea contradictionis, inutilitatis, imprudentiæ? magis ergo primum utrisque fuisset, vel omnem prorsus Religionem abjicere, vel solam naturalem eligere, vel novam sibi effingere.

Obj. III. Doctrina moralis Christianorum, sanctior et suavior, causa fuit Christianismi tam subito propagati. Nimurum ingemiscens tum sub gravissima Imperantium tyrannide Romanum Imperium conquisivit lenimen et solatium, uti in Stoicorum, ita in Christianorum morali doctrina illi simillima.

Resp. Imprimis quantum inter se discrepant inevitabile fatum cæque necessitas, et ineffabilis Dei providentia, quæ ex iis etiam, quæ nobis videntur mala, nostrum bonum elicit: tantum chaos intercedit inter Stoicorum et Christianorum doctrinam moralem. Deinde non omnes tum Imperatores fuere aut Caligule aut Nerones; sed et Claudii, Titi ac Vespasiani ab illorum barbarie multum dissidentes. Demum quæ calamitas publica potuit adigere Judæos et Gentiles, ut precise ad Christianismum confugerent afflitti? Nonne Judæis ad lenimen præsto erant Psalmodia Davidis, divinarumque promissionum ingens copia, unde levamen populi electi tempore opportuno adfuturum liquido haurirent? nonne Ethnicis, prout sapientissimi eorum dudum fecerant, in suis virtutibus acquiescere, et per apathiam stoicam adversis omnibus insultare primum erat? Ecur Christiani flant, queis Christus et Apostoli non pacem, sed gladium et acerrima quævis prædixerant? equid mala malis accumulent, et præter jugum tyrannicum etiam odia amicorum,